

MOCSÁR GÁBOR

Mindenki városa

SZÍNJÁTÉK 3 FELVONÁSBAN

MÁSODIK FELVONÁS

Lakószoba. Halasi Kálmán tanár lakásának egyik szobája. Két ajtó nyílik belőle, egyik szemközt, a másik balra. Rendes, nem hivalkodó berendezés, a falakon azonban feltűnő színésznéportrék, felnagyítva, láthatólag operettszerepekből, aminek az a magyarázata, hogy korábban Maja volt a szoba lakója, az ő képei lógnak a falon. A jobboldali falon földig érő tükrös van, hogy az öltözködő talpig láthassa magát benne. A színen egy pillanattig üres. Aztán a szemben levő ajtón bejön Katika, a tanár lánya. Pappucs a lábán, kombiné az öltözéke. Csapzott, borzas. Megáll egy szekrény előtt, benyit, ruhák közt válogat, néhányat kidobál, végül is egy pár fekete harisnyát vesz magához.

1. jelenet

KATIKA: Apuka! Édesapuka!... Merre vagy? (Elsiet, a bal oldali ajtón kimegy a szobából.)

HALASI (Katika apja, idősebb, igen komoly férfiú, be): Kislányom! (Meglátja a ruhákat, visszanyomja őket a szekrénybe.) Hová tűntél? (Kimegy ő is a bal oldali ajtón, üres a szoba.)

KATIKA (megjelenik a szemközti ajtón, már lábán van a fekete harisnya): Édesapuka — hol vagy hát?

HALASI (ő is a szemben levő ajtón át jelenik meg): Kislányom... történelmi időket élünk, és te itt mázskálsz kombinéban. Egy fiatal lány! Ilyen időben! Kombinéban!

KATIKA: De ha egyszer hiába keresem.

HALASI: Mit?

KATIKA: Van a Maja színházi kaczajai között egy öltözék. A János vitézből.

HALASI: Csak nem az Iluska fehér pendelye? Még rosszabb, mint a kombiné!

KATIKA: A gonosz mostoha jelmeze... tudod... a vén boszorkány.

HALASI: Vén boszorkány — kitűnő! Púp a hátán — kitűnő! Történelmi állapotunkhoz illő.

KATIKA (a szekrényben végre megtalálja a keresett ruhát): Ez az, látod? Ezt most szépen... magunkra vesszük. (Amíg a ruhába nagy nehezen belebújik, az apja komoly, szinte prédikátori hangon beszél.)

HALASI: Katikám, egyetlen gyermekem. Történelmi időket élünk. Élünk? Sajátságos paradoxon: amikor azt mondjuk, hogy történelmi időket élünk, akkor halunk meg a legtöbben. Váratlanul. Ki tudja, mit hoz a jövő? Nekem elhiheted, tanára vagyok a történelemnek. Éppen ezért meg kell tudnod valamit.

KATIKA: De apa...

HALASI: Egész életemben takarékos

ember voltam. Szegény édesanyád, amíg élt, rászoktatott. Így hát némi megtakarított vagyonkával rendelkezem.

KATIKA: Inkább segíts... nézd csak... igazítsd meg a púpomat.

HALASI (*igazítja a púpot*): Van egy kis megtakarított pénzem. Az Általános Első Takarékbank. Jó bank, szilárd bank. Egy takarékkönyv, a te nevedre kiállítva, húszezer pengő. Jó pénz — szilárd pénz! Ott van a könyvecske az íróasztalom jobb felső fiókjában. Meg ez a ház, meg az a kis szőlő... mindez, kislányom, a tiéd lesz, ha... esetleg...

KATIKA: Úgy beszélsz, mit aki... végrendelkezik...

HALASI: Történelmi idöket élünk, azért... (*Odakint becsengetnek a szavába.*) Tűnj el gyorsan, kislányom... igazítsd meg a púpodat, mert félreáll. (*Kisiet a szobából, mert újra türelmetlenül szól a csengő.*)

KATIKA: Megjöttek. Uramisten!

(*Meggörbül, sántikál, úgy megy ki a szobából. Egy pillanatra üres a színpad. Majd visszatér Halasi, nyomában a szovjet tiszt. A sort az első felvonás végéről ismert közlegény zárja be, csomagokat hoz, a tiszt motyóját. Köztük egy katonai rádiókészüléket. A közlegény — miután lepakol, tévozik.*)

2. jelenet

HALASI: Hát kérem... ez az. Ha önnek megfelel.

TISZT: Harasó, de mennyire.

HALASI: És itt a telefon. Közölték velünk, hogy ez... szükséges.

TISZT: Da... da... da. Kell telefon a szállásra. Én egyedül tudok magyarul... no, csak kicsi, kicsi... Kommandatura, da? Stáb. Kell a kapcsolat. Állandó. (*Bekapcsolja a rádiót, sístergő-pítyegő hangzavar,*

a rövidhullámon hallható vételi zajok, morsejelek, érthetetlen emberi beszéd.) Ez is.

HALASI: Értem. Én is voltam háborúban... (*A tiszt érdeklődéssel nézi a fényképeket.*) Azokat le is szedhetjük.

TISZT: Nyet, nyet, minek? Fényképet levenni — nem jó. Szokták Magyarországon. Levenni, eldugni. Bemegyek házba, falon folt. Fényképe katonának. Harcol ellenünk. De ez más... Szép, nem? Bájos, nem? Lehet nézegetni. Talán épp a lánya? Lehet látni, életben?

HALASI: Dehogyan!... Nekem nincs is lányom. Csak egy öreg nénike él velem. A fényképek azt a hölgyet ábrázolják, aki eddig itt lakott. Színesznő. De elment.

TISZT: Színesznő? Voltam színháznál. Kell dolgozni. Játszani. Ő meg elment?

KATIKA (*besántikál, botra támaszkodva, tálcán vizeskancsót hoz be, két pohárral, a poharak egymáshoz kocognak, csilingelnek, reszket a néni keze.*)

HALASI: Borvári Maja a neve, szerettem a közönség... valószínűleg az önöktől való félelmében... egyszerűen fogta magát és...

KATIKA: Magadban beszélsz?

HALASI: A tiszt úr... tud magyarul.

TISZT (*meghajlik, bemutatkozásra készen közelít Katikához, aki kissé megreppenve hátrál előle.*)

KATIKA: Tud magyarul... jaj, Istenem.

HALASI: Éppen Majáról beszélgetünk, Katika néni.

KATIKA: Maja... ijedtében... meglépett. Apácaruhában.

TISZT: Apácának... beöltözve? Panyatno... Magyarországon most sokan átöltöznek, da? Kosztyumba, da?

KATIKA (*megriadva gyorsan háttá fordít a tisztnek, úgy figyel a beszélgetést.*)

HALASI: A művész nő egy szintén egyházi öltözékű férfiú társaságában indult el, aki nem isten szolgája, sőt, a város rendőrfőnöke. Űgye, Katika... néni. *(Katika nem válaszol, a tiszt háta mögűl integet, hogy ő nem akar megszólalni.)* Kicsit süket a nénikém.

KATIKA *(gyorsan kisántikál a szobából).*

TISZT: Istenfáját. Gondolja, hogy rendőrfőnök romantikus? Azért bűjt papi... micsodába?

HALASI: Ön bizonyára nem találkozott efféle operettes megoldásokkal.

TISZT: De, találkozott! Nagyon is meglepte a találkozás. Űgy meglepte, hogy erre *(a csomagból pálinkás-űveget húz ki)* inni kell. *(A házigazda orra alá tartja az űveget, hogy szagolja meg.)*

HALASI *(beleszagol, hátratántorodik):* Kénsav? Vitriol?

TISZT *(a vizespohárba önt):* Űj lakás. Nálunk szokás. Inni kell rá. No?

HALASI: Isten őrizz ekkora pohárral. Egy pillanat. *(Kisiet.)*

TISZT *(kortyol egyet, láthatólag töpreng az imént hallottakon, a fényképeket nézi, bosszús):* Megszökni a kezemből... romantikus rendőrfőnök. Mit adsz nekem, palkovnyik!

KATIKA *(jön be, tálcán két kicsi poharat hoz, mögötte Halasi).*

TISZT: Ekkorka kicsi pohár? Vagyok én óriási szovjet hadsereg... офицер... kapitány! Nagy hadsereg, nagy pohár!

HALASI *(akinek a tiszt háta mögűl Katika integet, hogy ne igyék):* Én viszont egy igen kis népet képviselek. Kis nép, kis pohár — ha megengedi.

TISZT *(önt mind a két kicsi pohárba, a másikat felemeli, hátrafordul vele):* Pohárka, néni! *(Katika tiltakozón felsikolt, kisántikál.)* Ijedős néni, nem?

HALASI: Örűlök, hogy olyan valakit

szállásoltak be hozzánk, aki érti a nyelvűnket.

TISZT: Érttem, kicsit. Anyanyelvem. Ismerem. Ezt a várost is ismerem, mégsem ismerem meg.

HALASI: Ön tehát nem orosz, hanem...

TISZT: ... magyar, aki már elfelejtette magyarul. Kicsi orosz, kicsi magyar. A nevem is Jozsif Andrejevics Kuzma. Azelőtt Kozma. Originált. Ennek öröme... *(Ismét önt, kínálja Halasit, Katika ismét benyit.)* Á, néni, kicsike pohárkát! *(Katika kimegy.)* Nénike ijedős. De van neki jó orra. Megérzi pálinka! Iszunk — jön. Megint iszunk, megint jön.

HALASI: Mikor járt itt utoljára?

TISZT: Soha. Most vagyok először itt. Mégis ismerem várost. Apám elbeszélte. Ezerkilencszáztizenkilencben ő volt itt... magyar proletárhatalom, revolutia, da? A város alatt volt űtközet. Románokkal. Ű ott megsebesűlt. Az én apám. Elmesélte sokszor. Város szélében kőhíd, kőhíd tövében kereszt, kőből. Krisztussal, da? Bal füle átlőve. A hidat megismertem. Krisztust megismertem. Kicsit rozsdás. A várost nem. Ez — csűnya város.

HALASI: Lehet, hogy az édesapja emlékeiben szépűlt meg, mert aműgy nem sokat változott.

TISZT: Nyet! Nem külseje — belseje. Emberek. Ahogy élnek, éreznek.

HALASI: Nem tudom, mire gondol.

TISZT *(űjra önt a poharakba):* Hátha tudom jobban magyarázni. *(Katika ismét megjelenik.)* Beszéljűnk például a művésznről. Találkozom vele, hiszem azt, apáca. Á, nem apáca. Színész, álruhában. Mellette egy pap. Hiszem azt: színész. Fenét színész, rendőrkapitány. Istenfáját. Kezemből megszökte bűnös rendőrfőnök.

HALASI: Önök... ismerik? Tudnak róla?

TISZT: Sok mindent tudunk. Úgy ám.

Őn biztos jól ismerte őt.

HALASI: Kisváros, tetszik érteni...
mindenki mindenkit... futólag.

TISZT: Persze, persze. Itt lakott a
rendőrfőnöknek szeretője. Nemcsak
neki volt szeretője, németeknek is.
Kicsi város.

KATIKA: Nem is igaz! Ezt csak úgy
pletykálják a Majáról...

HALASI: Kislányom! *(majd észbe-
kapva)* Kislányom, ha volna, azt
mondanám neki, ne avatkozz ilyes-
mibe... de a nénike... ő, ugye más.

TISZT: Persze. Persze. Nénike.

HALASI *(int, hogy menjen ki, Katika
kisántikál)*: Egyet mondhatok ön-
nek. Ebben lakásban soha egyetlen
német nem járt. Maja művész nő jól
tudta, hogy én nem is türtem volna.

TISZT: Nem szereti — németeket?

HALASI: Nem szerettem.

TISZT: Oroszokat?

HALASI: Kérem, én történelemtanár
vagyok. A történelem tanúsága sze-
rint...

TISZT: Beszél félre! Mellé! De azt
nem lehet félrebeszélni, hogy na-
gyon bűnös rendőrfőnök szeretője
lakott itt. Lakásában.

HALASI: Kérem, pár évvel ezelőtt
elkövettem egy tévedést.

TISZT: Tévedést... művésznővel?
Nana!

HALASI: Írtam egy színművet...
amit a helybeli színház bemutatott.

TISZT: Nocsak! Színdarab, da? Aha!

HALASI: Tévedés volt. De ez magya-
rázza, hogyan került ide a művésznő.
Akkor jött ebbe a városba, az
itteni társulathoz. Lakást keresett,
így került hozzánk... és aztán itt
maradt.

TISZT: Tudja, mit nem értek? Sze-
retője volt németeknek. Miért futott
el oroszok elől? És hol van most?
Nem tudja?... Nem tudja.

KATIKA *(ijedten besántikál)*: Oda-
kint... odakint... orosz katona...
puskával... jönnek befelé.

TISZT *(a pálinkásüveget gyorsan be-
dugja a csomagba)*: Nénike fél...
mit fél?

KATIKA *(másik ajtón kisántikál)*.

3. jelenet

TIZEDES *(jön elől, akit a színházból
ismerünk)*: Tovariss kapitán! Gyele-
gacija! *(Kiint, hogy jöjjenek be. Két
idősebb nő, meg egy férfi jön be,
mind a hárman fekete öltözékben.
Az egyik nő jól öltözött, a másik sze-
gényesen, a férfi is kopottas öltö-
zékű. A katona feltűnően belesza-
gol a levegőbe, megérezte a pálinka
szagát, az asztalon a poharat szem-
ügyre veszi, de nem látja az üveget
— kimegy.)*

APA: Jó napot kívánok. Nem tudom,
jó helyen járunk-e?

ANYA: Minket a parancsnokságról
ide kísért ez a katona. Azt mond-
ták, van itt egy kapitány, aki ért
magyarul.

TISZT: Én. Érték. Kicsit. Magyarul.

APA: Akkor jó. Mert mi éppen ma-
gyarul akarjuk elmondani, mit aka-
runk. Legalábbis én.

TISZT: Maguk... kik?

HALASI: Én meg tudom mondani...
ők azok...

ANYA: Annak a három katonának
vagyunk a... szülei... akiket...

TISZT: Tudom már. Nem kell... ki-
mondani.

APA: Katonák voltak! Mégis úgy vé-
geztek velük, mintha valami go-
nosztevők lettek volna. Kötéllel!
Azt akarjuk, hogy fogják el és ad-
ják a kezünkre azt a bitangot.

ANYA: Azt akarjuk, hogy beteljesül-
jön rajta az Írás szava. A törvény
szava.

TISZT: Aki megszökte... Azt kere-
sik. Értem.

TIZEDES *(benyit az ajtón)*: Tovariss
kapitán! Iscso adna gyelegacija! *(Be-
jön Maja apácaruhában. A bentle-*

vők meglepve nézik, a három új jövevény meghajolva üdvözlő.)

TISZT: Ott álljon meg kérem. (*Emide szólva.*) Folytassák. Tehát akarják, hogy fiaik elpusztításában vétkes személy... jusson igazság kezére. Bíróság, da?

APA: Bíróság? Neeem! Nem játszunk ügyvédesdit. Jogászosdit. Pont ővele szemben? Nem^o uram, majd én! Az én kezemre...

TISZT: Meg tudják nevezni... illetőt? Hogy ki az?

ANYA: A rendőrkapitány. Mindenki ismeri. Gyilkos vadállat.

APA: Akkor ölette meg az én fiamat, amikor már mindenki tudta, hogy vége a háborúnak. Amikor már semminek sem volt semmi értelme. Akkor akasztatott!

ANYA: Azt mondják, megszőkött. Álruhában.

APA: Egy színésznővel! Azt is tudjuk, egy színésznővel.

ANYA: Ő fogatta el a mi bujkáló fiainkat.

APA: Neki, mint rendőrkapitánynak ehhez nem is volt joga! Az ő hatásköre csak a civilekre terjed ki. Mégis megcselekedte — katonákkal. Magyar katonákkal!

ANYA: A háború vége előtt három nappal.

APA: Most a háború után három nappal azt követeljük, tessék őt kézre keríteni.

ANYA: A törvény kezére.

APA: Az én saját kezemre! Ha ő lehetett törvény, most én leszek a törvény.

ANYA: Amikor már bejöttek az oroszok... még azután is látták a városban. Hogyan szökhetett meg? Hogyan engedhették? A fiam gyilkosát? Három közül a legszebb, a legkisebb fiam...

TISZT: Da! Megszökte!

APA: Ez az asszony (*a mindvégig hallgató másik anyára érti*)... neki is három fia volt. Mind a három fiát elvesztette ebben az átkozott

háborúban. A harmadikat a szeme láttára, ebben a városban. Fogadalmat tett. Megfogadta (*a hallgató asszony helyeslően bólogat*), hogy ha örökre néma marad is, nem szólal meg, amíg a fia gyilkosa szabad. (*A hallgató asszony hevesen igent int.*) Ennek az asszonynak meg kell szólalnia.

ANYA: Én is özvegy vagyok. Rég meghalt férjem nevében is mondom: bíró elé azzal az átkozottal, aki a legkisebb fiamat...

APA: Bíró? Minek oda bíró? Majd én leszek bíró maguk helyett is. De még az is, aki az ítéletet végrehajtja.

TISZT: Mit akar... végrehajtani?

APA: Éppen azt és éppen úgy, ahogy ő cselekedett a mi fiainkkal. Teherautón odavitték őket a fa alá. A kötél akkor már a nyakukon volt. A kötél végét átdobták egy vastag ágon. Lent, a tövénél meghurkolták. Aztán az autó elindult. Úgy maradtak ott...

ANYA: Három napon át.

APA: Kell ide bíróság? Egy kötél kell csak, aminek a végét majd én, a saját két kezemmel...

HALASI: Szemet szemért... fogat fogért... minden indulat elszabadul... mindenki mindenkivel leszámol.

ANYA: Emberek voltak... magyarok voltak, a gyilkosok is, az áldozatok is. Anya szülte ezt is, azt is. Mivé tud lenni az ember, mivé? Kell, hogy legyen törvény...

APA: Törvény?

TISZT: Da, törvény! Megszökte... de fog jutni törvény elé. Én mondom, ne felejsék... kapitán Kuzma... Kozma! Megszökte, de én megtalálom. Átkozott policia főnöke! Kezemből...

ANYA: Hát ezért jöttünk.

TISZT: Da. Értem. Jól jöttek. Jókor jöttek.

APA: De a kötél végét... uram... a kötél végét!... (*Elmennek.*)

4. jelenet

TISZT (*hosszas szünet után, mely alatt Maja szinte közönyösen álldogál, a tisztt is kivár*): Művésznő, hallgatom!

MAJA (*mintha nem tudná, hogy mire vonatkozik a kérdés*): Hazajöttem.

TISZT: Vártam is. Hogy hazajön. És beszél.

MAJA: Hazajöttem.

TISZT: Nem hallotta ezt a beszélgetést?

MAJA: Hallanom kellett.

TISZT: Vártam, hogy megszólal. Megmondja azt a helyet, ahol a kezemből megszökte policia főnöke van.

MAJA: Én? Én fogom megmondani? Nem tudom, hogy képzeli...

HALASI: De Majácska drága... mindenki tudja, hogy maguk ketten...

MAJA: Senki nem tud semmit.

TISZT: De én tudok valamit. Magáról. Ezért kérdezem: hol van parancsnok, aki megszökte kezemből? Magával.

MAJA: Honnan tudjam. Hazajövök, maga egyszerűen rámkibál, hogy álljak oda. Szeretnék átöltözni. Mondja, mit szektak csinálni a győztesként bevonuló csapatok az ilyenfajta apácákkal, amilyen én vagyok?

TISZT: Nem akarja megmondani, hol bujkál átkozott policia főnöke. Kezemből aki megszökte. Színházból. Magával.

MAJA: Én ugyan nem tudom. Nem is érdekel. A városon kívül találkoztunk egy trágásszekérrel. Űlt rajta egy paraszt. Paraszt a fenét. Az is valami parancsnok volt valahol... mit tudom én. Felismerték egymást.

TISZT: Az mi — trágás?

HALASI: Amit az istállóban a jószágok... ugyebár. Az a bűdös.

MAJA: Gondolhatja, milyen bűdös volt. Azt mondja, ez a legjobb rejtkehely. Három napja viszi ide-oda

azt a ... trágát. Most aztán üljek fel én is? Ebben a ruhában — hát köszönöm szépen. Mikor itthon szerepek várnak... Hazajöttem, és kész. Szeretnék átöltözni.

TISZT: Előbb fogja mondani nekem: melyik országúton megy most az a szekér. Trágás. (*Kiszól az ajtón.*) Vaszilij! (*A tizedes bejön, a tiszthez lép, ketten az ajtónál várják Maja választát.*)

MAJA: Honnan tudjam, melyik út hova vezet?

TISZT: Kelet felé? Nyugat felé?

MAJA: Merre van kelet? Azt se tudom. Talán... arra.

TISZT: Nem arra. Mindegy. (*A tizedessel a rádiókészülékhez ülnek, ott a tizedes leül és a tisztt némi magyarázata után morzézni kezd, a jelek élesen, tisztán hallhatók.*)

HALASI: Annak alapján, amit most maga elmondott, a kezükre kerül, érti, Majácska, érti?

MAJA: Amit elmondtam? Annak alapján — soha. (*Elmegy balra.*)

5. jelenet

TISZT: Ál...ruha. Ál...beszéd. Valami van fejében. Szívében. Da? Nem igazi. Nem igazán igazi.

HALASI: Nem tudom, mit várt tőle...

TISZT: Mintha letagadná... jól mondom... letagadná saját magát.

HALASI: No, igen. Értem. Sőt, megértem önt. Másodszor találkozok a mi Majánkkal, aki valami...nem is tudom...romantikus elképzelésből...vagy talán félelméből...felvette az álöltözetet...

TISZT: Nyet! Nemcsak Maja! Nemcsak róla beszélek. Az egész, úgy, ahogy van. Vszjo! Minden. Egész város. Mintha volna minden más, mint az igazi. Nem tudok jól magyarálni az a baj! Mintha város is lenne áruhában. Erről beszélek!

HALASI: Ön túl gyorsan ítél. Három napja van itt. Három nap — kevés idő.

TISZT: Három nap — sok idő. És én nem itélek. Én csak látok. Hallok. Nem jól beszélni, de jól érteni. Jó fül, jó szem — kell mesterséghez. Kérdezték — mivé tud lenni ember? Én kérdezek: mivé tud lenni város. Egész város. *(Csomagjához megy, kinyit egy táskát, kimarkol belőle egy csomó papírt.)* Ez itt avtoportret, Önarckép... da?

HALASI: Látom, levelek.

TISZT: Ez itt mind feljelentés. Anonim. Névtelen, da?

HALASI: Fel... je... len... tés?

TISZT: Mi kaptuk. Orosz városparancsnokság. Ebben a városban. Sok-sok ember feljelentett sok-sok embert. Szomszéd, kolléga, haragos, nem haragos, rokon, nem rokon... mind, mind.

KATIKA *(bejön, a szekrényhez megy ruháért, közben természetesen ide hallgatózik).*

HALASI: Megfoghatatlan.

TISZT: Ön tanára történelemnek. Meg tudja magyarul? Különböztetést is feljelentették. *(Katika megriad, közelebb jön.)*

HALASI: Engem? Fel... je... len... tetek?

TISZT: Elhoztam. Tessék olvasni.

HALASI *(idegesen, zavartan nyúl a levél után, zsebeit tapogatja, a szemüvegét keresi):* A szemüvegem... szemüveg nélkül...

KATIKA: Majd én. *(Kiveszi a tiszt kezéből a levelet.)* Bejelentés. Felhívom a figyelmüket egy igen veszedelmes elemre, aki a tanulóifjúság megmételtyezésével...

HALASI: ... megmételtyezésével...

KATIKA: ... megmételtyezésével igen destruktív hatást kelt. Az önök dicső hadseregének bevonulása napján arról szónokolt, hogy nincsen többé független Magyarország, és az óra végén felszólította a tanulókat, hogy nagyon halkán énekeljék el a Himnuszt, aminek a megmételtyezett tanulóifjúság eleget is tett,

és sokak emiatt sirásra lettek fakasztva...

HALASI: ... fakasztva, milyen fogalmazás!

KATIKA: ... de még egyéb sok minden is van a füle mögött, jó lesz ezt a személyt figyelemmel kísérni. Heil Hitler...

HALASI: Hogy-hogy Heil Hitler?

TISZT: Pardon, összecseréltem leveleket. Ez a németekhez ment... *(táskájából újabb köteggel levelet vesz elő. Közben)* Igaz volt az a történelemóra?

HALASI: Igaz. A hetedik osztályban volt akkor óráim, március 19-én, amikor a németek bejöttek.

TISZT: És a sirás?

HALASI: Voltak, akik sírtak... mi tagadás... magam is...

KATIKA *(közben a nála maradt levelet eldugja a szekrénybe, a ruhák közé).*

TISZT: No, ez az, amit mi kaptunk.

KATIKA *(odamegy, azt a levelet is ki akarja venni a tiszt kezéből):* Majd én... én hadd olvassam.

TISZT: Nem muszáj olvasni. Ugyanaz a szöveg, kicsi variáció, da? Kezdődik: tisztelt elvtársak. Végződik: éljen Sztálin. Középe maradt. Tanár úr beszélt utolsó történelemórán diákoknak, hogy *(beleolvas a levélbe)* súlyos és vészterhes idők, tragikus napok, az ország a sír szélére került, meg van itten romba dőlés, pusztulás, diákok megint könnyeztek, aztán jött Himnusz, Isten áldd meg a magyart. És az, hogy éljen Sztálin. Ez is igaz? Ez az óra?

HALASI: Tagadhatatlan, kérem.

TISZT: Vészterhes idők?

HALASI: Vészterhes idők.

TISZT: Romba dőlte ország? *(Leteszi a levelet, Katika ellopja azt is.)*

HALASI: Magyarország, kapitány úr, romokban hever. Ezt ön is tudja.

TISZT: Én azt úgy tudom: Magyarország felszabadult.

HALASI: Csak romokat látok, olyan

mélységet, amelynél lejjebb már nem sodródhat ország.

KATIKA (*ijedten, féltőn felkiált*): Nem kell ráhallgatni.

HALASI: A németek egész Európában nem kaptak annyi névtelen levelet, mint Magyarországon.

TISZT: Da. Németeknek írták, hogy gúnyolta Hitlert a bajuszával. Most írják nekünk: gúnyolta Sztálint a bajuszával.

HALASI: Nem az épületek romjai! A lélek, az erkölcs romjai!... Ez a fájdalmasabb látvány. Ön is valami ilyesmit mondott: nem ismer rá a városra. A fészületre — át van löve a füle —, igen. A kőhídra is. Emberekre nem. Ahogy éreznek. Élnek. Igen? Nem ezt mondta?

TISZT: Da! Igen, igen.

HALASI: Romhalmaz, érti? Törött gerinc, érti? Nemzet — törött gerinccel! Erről beszéltem a diákjaimnak. Mintha volna itt egy ország, aki... mindenkié. Bárkié. Senkié. Aki megerőszkolja a lelkiismeretét — azért. (*A feljelentő levelek közé tūr.*) Az ország mindenkié, a város mindenkié, a nép mindenkié, mint ha Rákóczi, Széchenyi, Kossuth nem is élt volna. És Petőfi! És Kölcsey! Kölcsey Szent Ferenc, uram!

TISZT: Szép beszéd... pesszimista beszéd. Látja romokat, csak romokat látja, de nem érti, milyen más lesz. Mostantól. Minden más. Szép. Új. Szép korszak.

HALASI: Szeretném... hinni.

KATIKA: Lesz, persze hogy lesz... Ne vitatkozz vele.

TISZT: De, csak kell vitatkozni. Ő mondja: lát csak romokat. Én mondom: romokat eltakarítják, romok alól kell kimászni. Vannak emberek, akik tudják, ismerik idea... eszme, da? Honnan kell jönni, hova kell menni. Lesznek, akik vállalják ébresztést, romok eltakarítását.

HALASI: Kevesen? Sokan?

TISZT: Sokan? Elegen. Éppen elegen.

HALASI: Attól tartok, hogy túl sokan lesznek. Igen, igen túl sokan.

TISZT: Tudom, mire gondol. Sokan lesznek, akik mondják: én voltam mindig kommunista. Erre gondol? Da? Azt hiszi, kommunisták szeretik az ilyen szerencse meglövogolókat? Istenfáját! Nem szeretik. Nehéz védekezni, de kell védekezni.

HALASI: Lehetetlen... uram, lehetetlen.

TISZT: De — lehet! Kell íratni önéletrajz, részletes, sok sok! Kell csinálni hivatalt, ami vigyáz éberségre. Politika — nép érdekében.

HALASI: Ez a nép sohasem tudott politizálni. Mindig csak helyette politizáltak... a nevében, de helyette!

TISZT: Tévedés — tanár fejében. Lehetséges jó, tiszta politika, nép érdekében. Magyar. Originál magyar.

KATIKA: Lesz... lesz, persze, hogy lesz! Ne vitatkozz!

HALASI: Bár igaza lenne.

KATIKA (*apjához, félrevonulva*): Attól félek — bolsevik. (*El.*)

TISZT: Hazatérnek külföldről, emigrációból, Oroszországból igazi forradalmárok. Politikusok. Vezető lesz Rákosi Mátyás. Ismeri ezt nevet?

HALASI: Nem. Baj?

TISZT: Nem baj. Meg fogja ismerni. Mások is hazatérnek. Mond például ez a név valamit: Rajk László?

HALASI: Semmit.

TISZT: Rajk László. Majd ez a név is sokat fog mondani.

HALASI: Én voltaképpen szeretnék hinni. És kérem, ne haragudjon, hogy az imént kifakadtam. Ezek a levelek... meg az ön méregerős pálinkája... (*Menni készül.*)

TISZT: Kell még beszélni valamiről. Kell még inni kicsi pálinka. (*Valóban tölt a poharakba.*) De előbb ide teszek telefon alá egy kicsi papír, rajta telefonszám, Kommandatura,

da? Ha lesz rá szükség, csak társázod — én ott vagyok. No, most mondom, amit akarok beszélni.

HALASI: Kérem.

TISZT: Van nekem bajom. Sok. Gondom is, sok. Policija főnöke megszökte kezemből. Az én parancsnokom palkovnyik ... ezredes ... megeszi fejem, küld ki engem tűzbe, vonalba, tankcsatába. De van más bajom is: azonnal meg kell csinálni... kezdeni... a városban életet. De nincs szén a villanytelepen, nincs áram, nincs lokomotív... mozdony, da?... mindnek át van löve a hasa. Kinyitni üzleteket... de nincs benne semmi. Üres. Azt mondja: azonnal kell csinálni színház. A színház nagyon, nagyon fontos. Kultúra, da? Ha egy városban a színház játszik, akkor az a város él.

HALASI: Annak az ezredesnek igaza van. A színház — az élet jele.

TISZT: Pravda. Csakhogy a direktor megszökött. Bakter, piros zászló — elment. Kell nekem csinálni színház, de nincs direktor.

HALASI: Maradtak itt színészek, valamelyik biztosan vállalná.

TISZT: Mind vállalná! Mind akar lenni direktor.

HALASI: Mit mondtam? Túl sok a jelentkező.

TISZT: Da! Színész — direktornak nem való. Van egy színész, komikus...

HALASI: Igen. A Misu.

TISZT: Misu. Da. Már is csinálta vice az oroszokról. Azelőtt csinálta németekről, most csinálja oroszokról. Azelőtt kezdődött úgy, hogy meghal Hitler, és jelentkezik mennyországban...; most kezdődik úgy, hogy meghal Sztálin, és jelentkezik pokolban... És ő akar lenni direktor! Pedig kell sürgősen egy direktor. Tudod mit, legyél te direktor.

HALASI: Én? Én, a tanár? Történelemtanár?

TISZT: Na és?

HALASI: Hát értek én a színház igazgatásához?

TISZT: Na és?

HALASI: Hogy képzeled? Hozzáértés nélkül...

TISZT: Írt egy színdarabot. El is játszották.

HALASI: Megbukott. Ismétlem, uram, nem értek hozzá, nem csinálhatom.

TISZT: Sok mindenhez nem ért az ember, mégis csinálja. Például — én. Mit gondol, nekem az a mesterségem, hogy lokomotív lyukas hasát megreperálni, szenet szerezni gyáraknak, megszökött rendőrfőnökök kézre keríteni? Színházat csináljak magyaroknak? Tudja, mi vagyok én otthon? Kontrollőr. Óriási óragyárban. Ellenőriztem karórákat, pontos járását.

HALASI: Önöknek vannak otthon... óriási... óragyáraik?

TISZT: Miért kérdezi? *(A házigazda bizonytalan, maga sem tudja.)* Én tudom, miért kérdezi. De abban az óragyárban évek óta nem órákat gyártanak, hanem célozó szerkezetet. Páncélosokhoz. Ágyúkhöz. Páncéltörőkhöz. Repülőgépekbe. Cél — tűz — német tank kaput. Világos?

HALASI: Világos... és érthető is.

TISZT: Nem érthető. Ott kellene gyártani órákat. Majd fogunk is. És akkor itt is lesznek üzletek tele moszkvai meg kijevi órákkal, és akkor majd nem teszi fel nekem a kérdést, vannak-e nekünk óragyáraink... istenfáját.

HALASI: Kérem... csakugyan... meglepett, hogy ön, otthon... civil foglalkozására nézve.

TISZT: Meglepte. Kolhoznyikok, munkások, padagóg, könyvelő,

vasutas, borbély — egynek sem mestersége háború. Mégis tudományos... verik meg a németeket. Nem?

HALASI: De valóban.

TISZT: Ha muszáj csinálni — hozzálát az ember. No, megegyeztünk?

MAJA (*Bejön átöltözve*).

HALASI: Miben?

TISZT: Amit kértem. Mesterségben.

HALASI: De kapitány úr! (*Kimegy a szemközti ajtón.*)

TISZT: Szóval — nem. (*Ismét pálinkát tölt.*) De én akkor is csinállok belőled. Éppen azért, mert nem akarsz.

6. jelenet

MAJA: Bocsánat, ha zavarok, van itt néhány holmim...

TISZT: Nem zavar. Így egészen más. Majdnem igazi. (*Tölt Majának is.*) Tessék — pohárka.

MAJA: Köszönöm, igazán kedves.

TISZT: Ez adja meg bátorság. Hogy mondja el, amit kérdezek.

MAJA: Mit gondol, olyan gyáva vagyok én?

TISZT: Tudom. Bátor. Más senki nem tudja, én tudom. Olvastam.

MAJA: Csak nem a kritikákat? Amiket rólam írtak.

TISZT: Kritikát nem olvastam. Levelet olvastam. Abból tudom, hogy maga milyen bátor. Nem félt németektől. Elment városparancsnokságba. Sok-sok kapcsolat, da? Bátor-ságból. Nem félt németektől.

MAJA: Piszok disznó...

TISZT: Ki?

MAJA: Aki ezt terjeszti rólam.

TISZT: Hátha ebből megtudja. (*Levelet ad át neki.*) Anonim. Névtelen.

MAJA (*miután gyorsan átfutotta a levelet*): Ezt a levelet én ismerem. Maga tudja, mi van benne?

TISZT: Tudom. Azért mondtam, hogy maga bátor. Elment németek közé.

MAJA (*élenken felkacag*).

TISZT: Mit nevet?

MAJA (*hirtelen elkomorul*): Óh, istenem.

TISZT: Lett szomorú. Miért? Beszéljen, istenfáját. Igyon pálinkát. Beszéljen.

MAJA: Idefigyeljen. Ebből egy szó sem igaz. Ebben az van, hogy én az oroszok kéme vagyok. És azért léptem a németekkel bizalmas viszonyba, hogy értesüléseket szerezzek az oroszok számára. Borvári Maja, az oroszok kéme! Sok ponyvát olvashatott, aki kitalálta. Vagy nagyon gyűlöl engem.

TISZT: És ha ez a levél jut kezébe — Gestapo. Da?

MAJA: Megtörténhetett volna. Ha nincs valaki... akinek én nem tudok elég hálás lenni...

TISZT: Rendőrfőnök, da? Akivel... aki megszökte?

MAJA: Az életemet mentette meg. Eldugta a feljelentést. Elsüllyesztette.

TISZT: Igen. Hogy akármikor elővehesse. Miért nem égette ezt a papírt? Maga nem gondolt erre?

MAJA: De igen.

TISZT: Gondolt. Most. Azért lett szomorú... Az a rendőrfőnök... az csak zsarolta magát. Ezzel a levéllel. Az egy igen-igen nagy csibész. Ez most persze — rossz?

MAJA: Rossz.

TISZT: No, nyicsevo.

MAJA: Csalódott bennem. Azt hitte, hogy a maguk híve vagyok...

TISZT: No, nyicsevo. Nem hittem. Ha valaki oroszok kéme, nem szökik meg oroszok elől. Én tudom: nem oroszok híve.

MAJA: Nincs több kérdése?

TISZT: Vaprosz? Nyet. Csak még egy.

Felel bátran? *(Maja igent int.)* Nem oroszok kémje. Lehet, hogy a németek kémje? És most azért jött vissza, mert van itt ... rádióállomás.

MAJA: Magának mindenki gyanús? Ha nem ilyen kém... amolyan kém?

TISZT: Esetleg... írnak ide, oroszoknak levelet. Hogy maga németeknek bizalmasa... szeretője... kémje...

MAJA: Uramisten! *(A tiszt elővesz egy levelet, s míg Maja beszél, gyufát gyújt, a hamutartóban elégeti a papírt.)* Ki hiszi el, hogy én senki más, csak Borvári Maja színésznő vagyok, aki élni szeretne és játszani szeretne, hallani akarja a közönség tapsát... élni szeretne... és élete a színház.

TISZT: No, nyicsevo. *(A rádióvevő hangja hirtelen felerősödik, összefüggéstelennek ható, zörejes orosz beszéd tölti be a szobát, a tiszt odafigyel.)* Csitt! *(Hallgatja a számunkra kivehetetlen szöveget, nem tart sokáig.)* Haraso! Ocsiny haraso! *(Gyorsan öltözködni kezd.)*

MAJA: Elmegy?

TISZT: Muszáj. Szólt parancs nekem.

MAJA: Engem meg itthagyt... engem... német kém? *(Élénken felkacag.)*

TISZT: Kár kacagni. Ez még nem színház. Majd lesz. Muszáj csinálni színház, magának adni sok nagy szerep. És nekem is muszáj most menni át — parancsnokságra. Kommandatura, da? Mit üzen neki? Rendőrkapitánynak. Megvan! Hozzák be. Trágyásszekéren — jól mondom? *(Sietve elmegy.)*

7. jelenet

MAJA: Uramisten!... elfogták... *(Hangosan kiáltozik.)* Elfogták! Ka-

tika! Kálmán bácsi... Katika!... *(Halasi és Katika besietnek.)*

HALASI: Elfogták. Hogy hogy elfogták?

MAJA: Istenem... fel fogják akasztani. Bandit fel fogják akasztani...

(Az ajtóban megjelenik az első, majd a többi csugari.)

8. jelenet

CSUGARIK *(icalapjukat leveszik):* Jó napot kívánunk.

HALASI: Jó napot...

I. CSUGARI: Mink vagyunk kérem, a csugariak.

III. CSUGARI: A három csugari, kérem tisztelettel.

II. CSUGARI: Úgyse hiszik... hiába mondod, ezek sem hiszik.

HALASI: Kit keresnek?

III. CSUGARI: Minket az orosz kommandótól küldtek. Egyenesen ide.

I. CSUGARI: Kossuth utca negyvenhárom.

HALASI: Ez — negyvenhárom.

I. CSUGARI: Van itt egy tiszt. Bolseviki. Tud a nyelvünkön.

KATIKA: Ugye, hogy bolseviki!

III. CSUGARI: Hogy annak mondjuk el, mi járatban vagyunk.

II. CSUGARI: Küldenek ide, küldenek amoda, hát van igazság a földön, tekintetes úr?

HALASI: Amint látják, nincs itt az... az illető. Elment, azt mondta... be a parancsnokságra.

I. CSUGARI: Ahonnan minket ide küldtek.

(Odakintről éles hangon gépkocsi-fékezés hallik.)

III. CSUGARI: Pontosan onnan... pontosan ide. Onnan ide, innen meg oda.

II. CSUGARI: ...megazisten, ahány tekintetes úr van a földön.

III. CSUGARI: Pizünk meg sehol. A rigolízás ára.

II. CSUGARI: Lovunk is kidőlt — hogy megyünk haza?

HALASI: Ha akarnak vele beszélni, leírta ide a telefonszámát. Tessék!

I. CSUGARI: Telefon! Fene se ért hozzá.

(Erőteljesen kopognak az ajtón.)

HALASI: Tessék! *(Megint kopognak.)*

Tessék, ha mondom!

KATIKA: Óh istenem...

(Bejön a színre két szovjet katona, az egyik, akivel az első felvonásban találkoztunk. Körülnéznek, mindenkit szemügyre vesznek, majd egyikük a házigazda elé áll. Mellére bök.)

KATONA: Há-lá-si... padagog, dá? Há-lá-si?

HALASI: Igen. Halasi.

KATONA: No, davaj! *(Látva a házigazda tanácstalanságát, ijedtségét, még határozottabban:)* No, davaj, davaj. Davaj biztra.

MÁSIK KATONA: Gyarsan, gyarsan... davaj. Kommandatura...

HALASI: Kislányom... ahogy mondtam, jobb felső fiók! *(Rémült tévovassággal megy ki a szobából, a két katona követi, a bent maradók döbbenten néznek utána. Az ajtó becsukódik.)*

II. CSUGARI: No, a hétszázát. Ez gyors munka vót.

I. CSUGARI: Annyit már tud a koma magyarul, hogy gyarsan, gyarsan.

KATIKA: Uram, teremtőm... Ugye mondtam... ugye, mondtam. Pálinkát is ivott... és miket mondott... uram teremtőm! És vitatkozott velem!

(Odakint a gépkocsi motorja felsívít.)

MAJA: Elvitték. Egyszerűen elvitték.

I. CSUGARI: Annyi vót az egész, hogy gyarsan, gyarsan.

KATIKA: Ugye mondtam, hogy bolsevik!

MAJA: Elvitte az apádat.

II. CSUGARI: Apá...ját? Az apját? Hát nem a... mamának tetszik lenni?

KATIKA: Nincs ennek most már semmi értelme. *(A szekrényajtó mögé lépve, a szemünk láttára vetközni kezd, előbb a fejkendőjét dobja le, szép hosszú szőke haj hullik ki alóla, aztán kibújik a fekete ruhából, ezzel együtt a púp is eltűnik a hátáról, ott áll megint kombinében, a szekrényből fiatalos ruhát vesz ki, aztán a tükör előtt letörli arcáról a ráncokat.)*

MAJA: Most leplezed le magad, éppen most, amikor... apádat elvitték és itt maradtál... védtelenül?

KATIKA: Hova vitték? Mi lesz velem? Meg akarom tudni...

MAJA: Oda akarsz menni? Megőrültél?

KATIKA: Bácsikák! Jöjjenek velem.

MAJA: Várj! Hívjuk fel előbb telefonon. *(A telefonhoz siet, az otthagyt papírlapról olvassa a számot, tárcsázás.)*

II. CSUGARI: No, a hétszázát. Ruhát cserélünk, a púpot a hátunkról levetjük...

I. CSUGARI: Gyarsan... gyarsan...

III. CSUGARI: Csuda ez, valóságos csuda!

KATIKA: Jönnék velem a bácsikák? Könyörgöm, jöjjenek. Én majd odavezetem magukat ahhoz, akit keresnek. Egyedül úgysem mernék. *(Eszébe jut valami.)* Bátorság! Azt is mondta, ettől megjön a bátorság! *(Az üvegből pálinkát önt, felhajtja.)*

I. CSUGARI: Mehetünk éppen, hiszen éppen őhöz íygyekezünk.

MAJA *(a telefonba)*: Nem értem! Nem értem... *(A telefon mellé.)* Hát ezek nem magyarul beszélnek!

II. CSUGARI: Legfeljebb onnan megint elküldenek. Hun ide... hun oda.

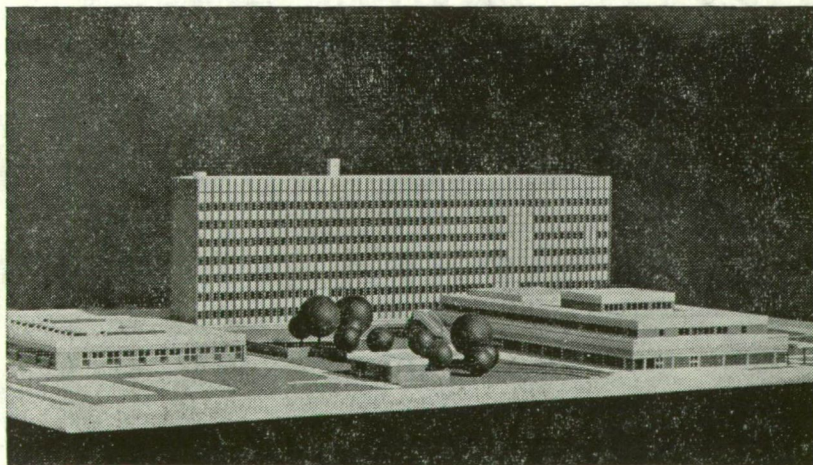
MAJA (telefonba): Halló... halló... magyarul!... Aki tud magyarul! Hát senki sem tud magyarul?

II. CSUGARI: Na, gyerünk emberek, a kisasszonykával... megazisten, ahány tekintetes úr van a világon.

(A csugariak, botjukat emelgetve, a kisiető Katika után elvonulnak.)

MAJA: Katika, egy pillanat! (telefonba) Maga az? Mit csinált? Hogy? Kicsi meglepetés? Mindjárt magát is éri egy kicsi meglepetés! Vendégei érkeznek! (Lecsapja a telefonkagylót, a távozók után siet.)

(F ü g g ö n y .)

SZEGED, MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA BIOLÓGIAI KUTATÓ TELEPE

Építész: TARNAI ISTVÁN

Modell: KRATOCHWILL MÁTYÁS

Fotó: BUZSAKI FERENC